

Rechts-conservatief denken

Een overzicht

Moslima's op de vrijmarkt
op Koningsdag

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw is Nederland in vrij korte tijd veranderd 'van een behoudend, gezagsgetrouw en zeer christelijk land in een progressief, kritisch en seculier land.'¹ Anders dan in andere – vooral de Angelsaksische – landen kwam er in ons land geen conservatieve tegenbeweging. Dat had te maken met de Nederlandse consensuspolitiek: de culturele revolutie (nieuw links) van de jaren zestig werd door de besturende elite 'verend opgevangen'. Het resultaat was een 'verstandig-progressieve synthese', een nieuwe consensus door middel van politieke compromissen. Progressief zijn was in, maar de Nederlandse regentenmentaliteit (zoals de typering van nieuw links luidde) bleef na het infuus met progressief bloed gewoon voortbestaan.

Ons land ging voorop in de secularisatie (abortus, euthanasie en homohuwelijk). De progressieve golf vanuit de jaren zestig was gericht op bevrijding uit de christelijke moraal van onze verzuilde samenleving. Dankzij de secularisatie werd die moraal bijgesteld in seculiere, progressieve richting; maar het bleef wel een moraal. Nederland werd een seculier land waar het progressief moralisme de toon aan ging geven.

New right

In het progressieve Nederland had de consensuspolitiek een matigende uitwerking. In veel andere westerse landen leidde de opkomst van nieuw links tot een tegenreactie van 'new right'. Boegbeelden van new right waren in de jaren tachtig de Britse premier Margaret Thatcher en de Amerikaanse president Ronald Reagan. De denker erachter was de econoom en politiek filosoof Friedrich Hayek (1899-1992). Hij was de tegenspreker van John Maynard Keynes (1883-1946), de econoom achter de naoorlogse verzorgingsstaat. Hayek had felle kritiek op de verzorgingsstaat die hij zag als opstapje naar een socialistische dictatuur. Zijn kans kwam toen de verzorgingsstaat uit de hand liep en de overheid niet langer de oplossing was maar het probleem werd.

Deze van origine conservatief-liberale denkrichting betreft vandaag niet meer alleen de sociaaleconomische orde in een land maar wordt levensbreed in de samenleving uitgedragen.

Conservatieve reactie

De rechts-conservatieve reactie die destijds bij ons uitbleef, kwam rond de eeuwwisseling. Niet als verzet tegen het emancipatiestreven uit de jaren zestig – maar als logisch vervolg daarop. De secularisatie van de jaren zestig werd er voluit in meegenomen en zo kreeg het Nederlandse conservatisme dankzij deze vertraagde reactie haar eigen kleur. Onze in de jaren zestig en zeventig gesecculariseerde joods-christelijke wortels, inclusief onze emancipatie van vrouwen en homoseksuelen, werden nu met overtuiging in stelling gebracht tegen de fundamentalistische islam.

Vanuit Amerika kwam in de jaren negentig het beeld van botsende beschavingen overwaaien: de islamitische beschaving staat van nature vijandig tegenover de westerse wereld. Mocht men twijfelen of dat vijandbeeld klopte, dan was de terroristische aanslag van 11 september 2001 op de Twin

Towers het overtuigende bewijs. Verzet tegen de islamisering van onze cultuur was derhalve geboden.

Populistisch

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2002 kreeg het rechts-conservatisme vorm via het optreden van Pim Fortuyn. Dat optreden had een populistische stijl (met veel bombarie) die hem goed paste. Zijn provocerende welbespraaktheid deed denken aan polemisten als Willem Frederik Hermans en Gerard Reve. Als praktiserend homoseksueel was Fortuyn als het ware de verpersoonlijking van de botsende beschavingen. Hij richtte zijn verbaal-scherpe pijlen op de culturele elite, de linkse kerk, die 'het volk' met de multiculturele samenleving had opgezadeld (immigranten). De progressieve moraal van die elite ging uit van cultuurrelativisme: elke cultuur is even belangrijk of 'goed' als een andere. Wie, zoals Pim Fortuyn, de islamcultuur achterlijk noemde, kreeg het stempel extreem-rechts (zoiets als 'fout' in de oorlog). De heftige verkiezingsstrijd had een onverwachte afloop toen Fortuyn werd vermoord. Zijn volksbeweging ging betrekkelijk snel na zijn dood aan interne ruzies ten onder.

Multicultureel

Het gesecculariseerde christendom van Fortuyn heeft de normen en waarden van de Verlichting en daarmee van de moderniteit overgenomen. De islam was zover nog niet² en was in die zin voor Fortuyn achterlijk. Concreet ging het over de benarde positie van vrouwen en homoseksuelen binnen de islamitische (sub)cultuur, en onbekendheid met de scheiding van kerk en staat.

Maar er mocht niet gediscrimineerd worden wegens godsdienst: niet verticaal, door de overheid en niet horizontaal, door medeburgers. Derhalve werd er massaal weggekeken: iedereen happy met de eigen cultuur. Dat sloot aan bij de individuele vrijheidsdrang uit de jaren zestig en zeventig, maar in de praktijk groeide de onvrede. Fortuyn zocht de oplossing³ in de opvang van vluchtelingen in de eigen regio,

1 Merijn Oudenampsen, *De conservatieve revolutie* (2018), pag. 11.

2 Pim Fortuyn, *De islamisering van onze cultuur*; in: *Pim Fortuyn, politiek testament* (2022), pag. 448.

3 Pim Fortuyn, *De puinhopen van acht jaar Paars*; in: *Pim Fortuyn, politiek testament* (2022), pag. 426, 427.

een restrictief beleid ten aanzien van gezinshereniging, een gericht emancipatiebeleid voor vrouwen in achterstandswijken en een strenger integratiebeleid, met bijvoorbeeld de eis van beheersing van de Nederlandse taal.

Consensuscultuur

Binnen de Nederlandse politieke verhoudingen is het moeilijk omgaan met politieke stellingnames die buiten de politieke consensus vallen. Zo was kritiek op ons immigratie- en integratiebeleid met betrekking tot de multiculturele samenleving jarenlang onbespreekbaar. Beschuldigingen als 'haat zaaien' werden vrij makkelijk uitgesproken. In de achterstandswijken van grote steden – waar veel immigranten woonden – liep de onvrede hoog op maar die mocht niet benoemd worden. Door het opzienbarende en succesvolle optreden van Pim Fortuyn werd dat taboe doorbroken. Enkele jaren na de moord probeerde Geert Wilders dit stokje over te nemen, maar zijn PVV is te veel een populistische partij met maar één issue, de massa-immigratie. Duidelijk rechts-conservatief is Forum voor Democratie van Thierry Baudet, opgezet als conservatieve denktank en nu een politieke partij. Hoewel aanvankelijk succesvol, versplinterde de partij door interne ruzies met afsplitsingen.

Neoliberalisme

De kritiek op onze consensuscultuur is verbonden met een radicaal liberaal programma. In de jaren tachtig bleek onze verzorgingsstaat onbetaalbaar en werd het beleid bijgesteld in neoliberale richting: er kwam meer marktwerking. Van zuiver neoliberalisme kon echter geen sprake zijn,⁴ omdat dit niet past bij onze consensuscultuur. De nieuwe consensus was het *Akkoord van Wassenaar* (1982), alom bejubeld als basis van het Nederlandse poldermodel.

Het rechts-conservatieve alternatief is een veel stringenter neoliberalisme. Het vindt dat de verzorgingsstaat kan worden afgebouwd, omdat de burger inmiddels geëmancipeerd is en nu verlost kan worden van staatsbevoogding. Een basisinkomen op bijstandsniveau is voldoende. Opvallend is wel de draai van Geert Wilders. Omdat zijn PVV vooral laagopgeleide kiezers trok, herzag hij zijn neoliberale standpunt en profileerde hij zich als beschermer van onze verzorgingsstaat tegen de massa-immigratie die deze ondermijnt.

Partijkartel

De rechts-conservatieve kritiek ziet de Nederlandse consensuscultuur als een negentiende-eeuws bestuursmodel van de gevestigde politieke partijen, die inmiddels het contact met de kiezers verloren hebben. Als een machtigingsdemocratie, waarbij de kiezers periodiek een vergunning aan partijen geven om te besturen. En zoals bedrijven prijsafspraken maken door een prijskartel te vormen, zo maken de elites van de gevestigde partijen politieke afspraken en vormen zo een partijkartel. En zo, luidt de kritiek, hebben de gevestigde politieke partijen in ons land (VVD, CDA, PvdA, D66) zonder instemming van de kiezers heel wat bevoegdheden naar de Europese Unie overgeheveld. In dit democratisch tekort moet worden voorzien door directe democratie, met onder meer bindende referenda (volksstemmingen). De internationale samenwerking mag in geen geval verder gaan dan verdragsorganisaties en moet dus geen bovennationale bevoegdheden hebben. Ons land moet teruggegeven worden aan de Nederlanders.

Natiestaat

Het rechts-conservatisme heeft waardering voor wat cultuurhistorisch is gegroeid en is daarom sceptisch ten aanzien van een egocentrisch individualisme. Het vindt dan ook dat gezin – vul zelf maar in wat dat is – en familie een plaats verdienen tussen individu en natiestaat. Het gezin is dan de plek waar een nieuwe generatie de normen en waarden zal moeten leren om als goede staatsburgers te kunnen functioneren. Met de natiestaat wordt bedoeld een soevereine staat, met wetgevende en uitvoerende macht, die regeert over een bepaald gebied zonder inmenging van andere staten of supranationale organisaties. Voor zo'n natiestaat is het cruciaal dat de bevolking zichzelf ziet als een eenheid met een collectief 'wij-gevoel'⁵: wij, als Nederlanders, voelen ons met elkaar verbonden door de Nederlandse identiteit. Het gaat om onze joods-christelijke normen en waarden (het cultuurchristendom), onze eigen taal, nationale symbolen en onze nationale feestdagen inclusief de christelijke feestdagen. Dat is onze burgerlijke religie.

Vrijheid

Onze grondwettelijk vastgelegde *vrijheden* – vrijheid van godsdienst, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van verenig-

ging – en onze *burgerrechten* – zoals non-discriminatie, gelijke behandeling en recht op privacy – staan onder druk. Oorspronkelijk waren die *grondrechten* rechten van de burgers tegenover de staat, bedoeld als barrières tegen staatsinmenging. Tegenwoordig kennen we ook de horizontale werking van grondrechten. Zo is non-discriminatie niet alleen van toepassing op daden van de overheid jegens burgers, maar ook van burgers onderling. De staat moet nu via regelgeving de rechten van elke burger beschermen tegen alle andere burgers. Dit leidt tot botsingen met vrijheidsrechten en burgerrechten (zoals bij de coronamaatregelen). Voor rechts-conservatieven is deze toenemende staatsbevoegdning een onacceptabele inbreuk op onze grondrechten. Illustratief is het boek *Dwingeland, Orwell in de polder* (2021) van de historicus Coen de Jong.

Gelijkheid

Vrijheid en gelijkheid waren de beginselen van zowel de Amerikaanse als de Franse Revolutie (eind 18^e eeuw) en ze liggen ten grondslag aan onze moderne westerse liberale samenleving. Daarbij was het oorspronkelijke ideaal: 'vrijheid binnen de grenzen van een voor iedereen gelijke wet'.⁶ Die vrijheid was voor ons vanzelfsprekend, zeker na de val van de Muur in 1989. Toch heeft vrijheid ook grote nadelen: het leidt tot ongelijkheid, zoals ongelijkheid tussen arm en rijk en een ongelijke behandeling van bijvoorbeeld mannen en vrouwen. Na de industriële revolutie (1850-1870) richtte de maatschappijkritiek zich op het ontbreken van gelijkheid. In de 19^e en 20^e eeuw werd gelijkheid van kansen het nieuwe ideaal. Begin 21^e eeuw radicaliseert dit ideaal tot gelijkheid van uitkomst, bijvoorbeeld via een vrouwenquotum voor bedrijfsdirecties.⁷ Deze radicalisering zien rechts-conservatieven als de mars van de linkse kerk naar een dictatuur van de gelijkheid.

Samenhang

Centraal in bovenstaand overzicht staat de natiestaat. Volgens de rechts-conservatieve kritiek wordt die in West Europa sinds de tweede helft van de 20e eeuw ondermijnd door supranationale instanties die de staatssoevereiniteit uithollen en door massa-immigratie die de nationale cultuur (met een wij-gevoel) verzwakt. In beide gevallen was sprake van bewust politiek beleid gericht op eenheid in verscheidenheid met als motto: 'nooit meer oorlog'. De motor achter dat beleid was de Europese elite. Voor rechts-conservatieven is die natiestaat

een onmisbare voorwaarde voor een democratische rechtsstaat, omdat deze zowel nationale soevereiniteit als nationale loyaliteit nodig heeft. Supranationaliteit en multiculturalisme heffen de landsgrenzen op en tasten zo de nationale soevereiniteit en loyaliteit aan. Daardoor ondermijnen ze de natiestaat⁸ en vormen zo een bedreiging voor de democratische vrijheidsrechten van het volk.

Behalve de externe bedreigingen ziet men ook nog een interne vijand: de overheid als loopjongen van de elite die onze samenleving steeds beter onder controle wil krijgen. Hier klinkt de echo van Hayek: de overheid is niet de oplossing – zoals in de verzorgingsstaat – maar het probleem. De vrijheidsrechten van het volk moeten daarom worden verdedigd tegen een overheid die elke crisis aangrijpt om de staatsmacht almaar te vergroten.

Vervolg

Nederland anno 2022 doet in menig opzicht denken aan Nederland rond de eeuwwisseling. Ook nu lokt een sfeer van politieke correctheid rechts-conservatieve provocaties uit. Het politieke midden heeft nog steeds moeite met stellingnames die buiten de politieke consensus vallen. Zo'n provocerende opstelling wordt afgedaan als populisme. De discussies in het parlement gaan vaak over de buitenkant – zoals woordkeus – en vragen niet door naar de achterliggende ideeën. Kritiek op immigratie en inburgering is nu niet meer taboe, maar daar zijn andere taboes voor in de plaats gekomen, zoals kritiek op het klimaatgeloof en op de genderideologie. Op de sociale media zijn 'waar' en 'nep' nogal moeilijk van elkaar te onderscheiden. Onware beweringen kunnen best waar lijken als er een kern van waarheid in zit.

Het is een teken van zwakte om zulke 'waarheidsmomenten' te negeren of te ontkennen. Maar de eerste vraag moet zijn: uit welke bron komt dit op? Daarover gaat mijn volgende artikel in dit nummer. ■

4 Het 'neo' bij liberaal ter onderscheiding van 'klassiek' liberaal wil hier aangeven dat de (kleine) overheid niet passief mag blijven om de markt z'n werk te laten doen maar de marktwerking juist actief moet bevorderen, onder meer via deregulering en privatisering.

5 Thierry Baudet, *De aanval op de natiestaat* (16e druk 2020), pag. 340-344. Cruciaal in het Oekraïne-standpunt van Forum voor Democratie is dat Oekraïne geen natiestaat is.

6 Andreas Kinneging, *Je mag zeggen wat je denkt* (2020), pag. 38.

7 Kinneging, pag. 49.

8 Baudet, pag. 345.

Rechts-conservatief denken

Een taxatie

Vlaggenjurkje
op Koningsdag

In 2020 kwam de Guido de Brès-Stichting, – het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP – met ‘een christelijk perspectief op populisme’, de publicatie *Concurrent of bondgenoot*. Auteur dr. Hans van de Breevaart, historicus en wetenschappelijk medewerker van de Stichting, leverde hierin kritiek op SGP-leider Kees van der Staaij die het cultuurchristendom had vergeleken met een prachtige bos bloemen in een vaas: zonder wortels is die bos gedoemd te verwelken.

Zo wordt, aldus de auteur, aan het populistische cultuurchristendom geen recht gedaan. Ook als van een persoonlijke relatie met God geen sprake is (pag. 136), is het ‘goed te erkennen dat het christendom nog altijd van belang is voor de identiteit van onze natiecultuur en het welzijn van de samenleving’¹

- 1 Van de Breevaart ziet mijns inziens cultuurchristenen meer als niet-bekeerden dan als ongelovigen.
- 2 Ik gebruik de term ‘rechts-populisme’ in plaats van ‘populisme’ omdat het hier overduidelijk niet gaat over het links-populisme van de SP.
- 3 Merijn Oudenampsen, *De conservatieve revolutie* (2018), pag. 321.

Algemene genade

Opmerkelijk is dat Van de Breevaart zich hierbij beroept op het leerstuk van de *Gemene Gratie* van Abraham Kuyper. Dankzij de algemene genade hebben mensen zowel een natuurlijk godsbesef als een natuurlijk besef van goed en kwaad dat in het Westen gecultiveerd werd door het christendom (pag. 136). Daarmee onderscheidt de westerse cultuur zich van de islamitische (stam)cultuur.

Hier mis ik wat de Dordtse Leerregels zeggen: De mens kan het licht der natuur niet op de juiste manier gebruiken. Sterker nog, hij vertroebelt het op allerlei manieren en hij houdt het in ongerechtigheid ten onder (hoofdstuk III/IV, artikel 4). Dit wordt in de loop van de geschiedenis juist erger: de *weteloze mens* komt op.

Als de auteur de vraag beantwoordt (pag. 137-139) waar de 'joods-christelijke' en humanistische cultuur dan voor staat, noemt hij dingen als respect voor het individu en de beschermwaardigheid van individuele rechten, zorg voor de armen, de waarde van nationale en christelijke symbolen (eventueel zelfs kerstboom en paaseieren) en respect voor de rechtsstaat. Maar geen woord over de zondeval en de funeste gevolgen ervan (abortus, uitbuiting, ontheiliging van de zondag). En wat zegt 'respect voor de rechtsstaat' als in die rechtsstaat het recht van de samenleving geldt (pag. 158)? Kortom, het ziet er op papier best goed uit, maar de secularisatie is vrijwel weggemasseerd. Hoe valt dit te rijmen met het lidmaatschap van de SGP, een partij die Nederland Gods oordeel aanzegt vanwege de terugval in het heidendom?

Doorwerking

Van de Breevaart ziet in het huidige rechts-populisme² vooral 'een bondgenoot in de strijd tegen de verdere doorwerking van de revolutie van de jaren 60 van de vorige eeuw' (p. 238). Dat rechts-populisme is een rechts-conservatieve reactie op de links-liberale omwenteling uit de jaren zestig. Maar deze (late) reactie is eigenlijk geen verzet tegen het emancipatiestreven uit die jaren,³ maar wordt juist gepresenteerd als een logische voortzetting ervan: de beoogde emancipatie is voltooid en nu is verzet geboden tegen de radicalisering van het emancipatiestreven. Men is tegen een doorgeslagen feminisme dat streeft naar gelijke uitkomsten in plaats van gelijke kansen, maar niet tegen het feminisme als zodanig. De vrouwenrechten worden zelfs ingezet tegen de progressieven die

Het populistische cultuurchristendom is een gesecculariseerd christendom. Zo worden wel allerlei uitwassen bestreden, maar de revolutiegeest zelf blijft buiten schot

de onderdrukking van moslimvrouwen tolereren. En iemand als Pim Fortuyn was zeer gehecht aan de homo-emancipatie.

Maar verzet tegen de verdere doorwerking betekent dat de al bestaande doorwerking stilzwijgend geaccepteerd wordt: het populistische cultuurchristendom is een gesecculariseerd christendom. Zo worden wel allerlei uitwassen bestreden, maar de revolutiegeest zelf blijft buiten schot.

Wantrouwen

Het rechts-populisme in Nederland is verwant aan en wordt ook geïnspireerd door het netwerk van cultuurconservatieven en traditionele christenen in de Amerikaanse politiek, ook bekend onder de verzamelnaam neoconservatieven. Behalve het idee van de botsende beschavingen – de Westerse cultuur botst met de islamcultuur die geen scheiding van kerk en staat kent – wordt langs deze weg ook het in Amerika diepgewortelde wantrouwen jegens de overheid naar ons land geëxporteerd. Dit is een stimulans voor de populistische strategie van rechts-conservatieven. Van de Breevaart ziet populisme als een *stijl* waarvan politici zich bedienen om zittende elites aan te vallen (pag. 20); liefst zakelijk, maar zo nodig dramatisch en bij demonisering van critici ook onder verdenking van kwade wil (pag. 63). Dit slaat dan vooral op een partij als Forum voor Democratie. Juist Forum verdenkt de onbetrouwbare overheid bij voorbaat van een verborgen 'Great Reset-agenda'. Maar zo voed je wantrouwen.

Vijandbeeld

In zijn boek spreekt Van de Breevaart over populisme – meestal is dat rechts-populisme – in plaats van rechts-conservatisme. Het accent ligt hierdoor meer op de stijl dan op de inhoud. De stijl moet ervoor zorgen dat de inhoud mensen aanspreekt en werkelijk impact heeft. Over die inhoud spreekt hij nogal naïef. Bijvoorbeeld over het ‘cultuurmarxisme’: een omstreden theorie over een revolutionaire beweging – de linkse kerk – die uit is op afbraak van de traditionele samenleving via indoctrinatie van culturele instellingen (gezin, school, kerk, enz.). Rechts-populisten geloven er vast in, critici zien het als complotdenken en Van de Breevaart vindt het een interessante bijdrage aan de cultuurkritiek (pag. 95 en ook 250). De verwoestende invloed van alle secularisatie op onze samenleving wordt in deze theorie door middel van een gecreëerd vijandbeeld aan anderen toegeschreven. Dit doen rechts-populisten welbewust – naar Amerikaanse voorbeeld (pag. 221).⁴

De elite

Rechts-conservatief staat tegenover links-liberaal, de zogenaamde elite of linkse kerk. Hoe diepgaand is zo'n tegenstelling? Rechts-conservatief keert zich niet tegen de revolutie van de jaren zestig zelf maar tegen de *radicalisering* van die revolutie en fungeert zo als rem op de revolutionaire progressiviteit. Dit leidt in theorie en praktijk tot een omstreden verschil in maatschappijvisie. De bijbehorende politieke strijd doet denken aan een klassenstrijd van het volk tegenover de elite.

Terecht zegt Van de Breevaart dat de beter opgeleide populist net zo goed bij die elite horen als hun links-liberale opponenten: ‘de elite’ lijkt hier ‘vooral een polemische term te zijn’ (pag. 96) die hoort bij de strategie van polarisatie. Dat geldt ook voor uitlatingen als ‘de minister heeft bloed aan zijn handen’ en ‘er komen tribunalen’. Van de Breevaart veroordeelt die, maar toont ook begrip voor hun woede als reactie op demonisering (pag. 66-67).

Maar dan heb je wel hun vijandbeeld gemist.

Het volk

Bij de elite kun je ook denken – aldus Van de Breevaart (pag. 97) – aan mensen met macht en invloed die nauwelijks of

geen oog hebben voor de belangen van de gewone burger, zeg maar het volk. Verheven boven de uitdagingen van het alledaagse leven kent de elite de leefwereld van de gewone man en vrouw alleen nog uit de krant of van de TV. Een clash tussen elite en volk is zo een botsing tussen wereldburgers en gewone staatsburgers, vóór of tegen globalisering en de EU. Zo'n weergave bevat een kern van waarheid, maar is niet het hele verhaal. Het is rechts-conservatieven als Forum voor Democratie per saldo niet te doen om de *gewone* Nederlanders, maar om de *echte* Nederlanders – dat zijn de Nederlandse staatsburgers met een ‘wij-gevoel’, met gesecculariseerde joods-christelijke normen en waarden en ‘onze’ nationale feestdagen. In hun rechts-conservatieve gedachtegoed staat de eigen verantwoordelijkheid van de echte Nederlanders centraal.

Nationalisme

Het is pijnlijk om te constateren, maar heel wat Nederlanders vangen veel liever Oekraïners op dan Afghanen. Oekraïners zijn veelal christelijke Europeanen; Afghanen zijn Aziaten met als regel een moslimachtergrond, dus met een behoorlijk cultuurverschil. Niettemin zullen alle immigranten zich moeten schikken onder onze Nederlandse wetgeving.

Het opnemen van vluchtelingen als internationale verdragsverplichting – daar wil Forum voor Democratie terstond van af. Vluchtelingen opvangen in de eigen regio met financiële steun van het Westen is voldoende. Zeg maar een ‘Turkije-deal’.

‘Opvang van vluchtelingen in de eigen regio’ klinkt leuk, maar wordt gebruikt om niet-westerse allochtonen uit onze samenleving te weren. Het idee hierachter is dat de natiestaat

**Het is pijnlijk om te
constateren, maar heel wat
Nederlanders vangen veel
liever Oekraïners op dan
Afghanen**

Nederland toebehoort aan (of eigendom is van) de autochtone Nederlanders. Onze geseculariseerde joods-christelijke wortels markeren ook nog eens het verschil tussen de Westerse cultuur en een islamcultuur.

Cultuurconservatisme

Immigratie uit niet-westerse landen wordt gezien als een poging tot 'homeopathische verdunning' van onze cultuur.⁵ Deze uitspraak van Forum-leider Thierry Baudet werd in de links-liberale pers vrijwel direct gebrandmerkt met het stempeel 'racistisch' – wat spitsvondig gepareerd werd met de tegenwerping dat het hier niet gaat over ras maar over cultuur. Ook Van de Breevaart keurt een uitlating als homeopathische verdunning expliciet af: populisten hebben de neiging om 'de grenzen op te zoeken' en gaan daarin soms te ver, zoals hier (pag. 150). Hierin verschillen populistten van de christelijke politiek.

Zijns inziens moeten deze verschillen echter niet overdreven worden. Afgezien van hun bedenkelijke retoriek gaat het uiteindelijk ook de rechtspopulisten erom de multiculturele problematiek vooral niet onbenoemd te laten (pag. 151). Dat is mijns inziens wensdenken. Forum vindt onze multiculturele samenleving vooral problematisch omdat zij niet homogeen is!

Boze burgers

Wat me tijdens het lezen van *Concurrent of bondgenoot* vaak opviel, was het *begrip* van de auteur voor de dubieuze retoriek van rechts-populisten. Hij vindt die zeker niet goed te praten, maar gelet op wat zij vanuit het links-liberale kamp te horen krijgen – 'rechts-extremisme, racistisch, haat zaaien' – wel te begrijpen. Het gaat hier om mensen die misstanden aan de kaak stellen, maar door de links-liberale elite steeds worden gekleineerd en genegeerd. Begrijpelijk dat ze nu provoceren om aandacht te trekken, hoewel dit 'niet de manier was waarop Jezus met Zijn tegenstanders omging' (pag. 218). Maar dat is al te gemakkelijk. De woede van rechts-conservatieven gaat niet over misstanden zoals een toeslagenaffaire maar gaat vooral over persoonlijk ongemak door aantasting van hun persoonlijke vrijheid. 'Wij willen onze vrijheid terug', riepen de coronademonstranten. De ervaring van ongemak/onvrijheid is reëel – maar is ons eigenbelang het hoogste belang?

Landverraad

Wat is het verschil tussen echte Nederlanders en autochtone Nederlanders? Soms wordt de indruk gewekt dat alleen bij de achterban van de PVV en Forum voor Democratie nog echte Nederlanders aangetroffen worden. Een autochtone minister van Volkshuisvesting, die statushouders evenveel recht op een huis geeft als Nederlanders, wordt bijna als landverrader bejegend. Is hij geen echte Nederlander?

Voorrang voor 'het eigen volk' maakt van publieke gerechtigheid een volksvijand

Voorrang voor 'het eigen volk' maakt van publieke gerechtigheid een volksvijand.⁶ Dat vijandbeeld valt op geen enkele wijze te rijmen met wat de Bijbel ons leert: 'Erken omwille van de HERE het gezag van de overheid' (zie art. 36 NGB). De autochtone Nederlanders zijn op geen enkele wijze eigenaar van Nederland. De Bijbel verlangt van alle erkende ingezetenen van ons land dat zij zich gedragen als goede rentmeesters van wat aan hen is toevertrouwd. Juist de opvang van vreemdelingen zoals statushouders (dat zijn erkende vluchtelingen) hoort daar voluit bij.

Vrijheid

Waren de kleine christelijke partijen vroeger soms nog wel bereid om grenzen op te leggen aan de vrijheid van meningsuiting ten gunste van het algemeen welzijn en de goede zeden,

- 4 Je kunt hier ook denken aan de bewering dat de overheid een stikstofcrisis heeft opgetuigd om boerenland te kunnen onteigenen voor woningbouw (eventueel nog: huizen voor asielzoekers). Er wordt een vijand 'ontmaskerd'.
- 5 Elders heet dit 'de omvolking via massale immigratie'. Thierry Baudet, *Het coronabedrog. De globalistische machtsgreep en de Great Reset*, 2022, pag. 266, 267.
- 6 Opkomen voor 'het eigen volk' koppelen aan de haat van allochtonen jegens autochtonen in achterstandswijken en er een christelijke waarde (opkomen voor medemensen in nood) van maken (pag. 140), is een drogreden.

momenteel verdedigen deze partijen het recht van mensen om zich vrij te uiten – ook als de mening in kwestie vanuit christelijk oogpunt verwerpelijk is.⁷

Dat was grotendeels een defensieve reactie, uit angst straks als kleine minderheid zelf niet meer van de diverse vrijheden te kunnen profiteren. Tegelijk is hier ook sprake van besmetting met het virus van de liberale, seculiere wereld waarin vrijheid het hoogste ideaal is.⁸

Van de Breevaart ziet met name een traditionele partij als de SGP als bondgenoot van het rechts-conservatisme. Hij wijst de ChristenUnie, die zich vooralsnog gedeisd houdt (hun partij mag af en toe meeregeren met het establishment) op het populisme van Abraham Kuyper en zijn SGP op het populisme van ds. Kersten (pag. 25-28 en 66).

Bondgenoot?

Van de Breevaart ziet ook ten aanzien van onze joods-christelijke traditie een behoorlijke mate van overlap tussen de standpunten van de SGP en de rechtspopulisten (pag. 250). Illustratief is de visie op het gezin: voor de SGP gebaseerd op het huwelijk tussen een man en een vrouw, terwijl rechtspopulisten best oog hebben voor de cultuurhistorische en actuele waarde van zo'n gezin.

Maar als echte liberalen laten zij een concrete invulling aan mensen zelf over. Al is er in de praktijk van de politiek formeel overlap – het gezin als 'leerschool' voor de samenleving (pag. 121) –, principieel gaan hier de wegen uiteen (pag. 226). In een christelijk SGP-gezin zal die leerschool een andere inhoud hebben (hoop ik) dan in een cultuurchristelijk Forum-gezin.

De scheiding der geesten voltrekt zich juist ten aanzien van onze wel of niet gesecculariseerde joods-christelijke wortels. Als dit verschil nu wordt verdoezeld of gebagatelliseerd, brengt dat de christelijke politiek veel schade toe. ■

7 Remco van Mulligen, *Christelijke partijen voor de vrijheid*, in: Remco van Mulligen en Ewout Klei, *Van God los*, 2014, pag. 186.

8 Van Mulligen, pag. 180.

De Bijbel verlangt van alle ingezetenen van ons land dat zij zich gedragen als goede rentmeesters van wat aan hen is toevertrouwd. Juist de opvang van vreemdelingen zoals statushouders (dat zijn erkende vluchtelingen) hoort daar voluit bij.

